

*Дерій Ж.В., к.е.н., доцент Чернігівського
національного технологічного університету*
*Мірзодасва Т.В., к.е.н. Українсько-американського
гуманітарного інституту «Вісконсінський Міжнародний
Університет (США) в Україні»*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто світовий і національний підходи до формування і застосування індикаторів для оцінки сталого розвитку.

Ключові слова: *концепція сталого розвитку, індикатор сталого розвитку, Індекс людського розвитку.*

Сьогодні втілення концепції сталого розвитку передбачає формування системи вимірювання для кількісного та якісного оцінювання цього процесу. Сталий розвиток у широкому розумінні включає такі аспекти як економічний, екологічний та соціальний.

Цілі розвитку тисячоліття виходять з того, що сучасна господарська діяльність людства повинна орієнтуватись не на зростання споживання ресурсів, а на його раціоналізацію, тому подальший розвиток пов'язаний не із збільшення матеріального виробництва, а з інтенсифікацією господарства за рахунок інформаційних технологій. Екологічний аспект враховує те, що будь-яке господарське рішення повинно орієнтуватись на короткострокові та довгострокові соціально-екологічні наслідки. Реальний природно-ресурсний потенціал біосфери обмежений. Тому, необхідні певні норми і обмеження щодо його використання.

Соціальний аспект: сталий розвиток орієнтований на подолання великої різниці в рівнях доходів і якості життя між різними країнами, різними групами і прошарками населення.

В центрі концепції сталого розвитку стоїть людина, оскільки вона сама з її потребами є метою суспільної діяльності, і вона ж є основним фактором досягнення мети. Людина з одного боку, є біологічною істотою, з іншого – носієм інтелекту, творцем і споживачем інформації (в широкому розумінні), яка якраз і є невичерпним ресурсом розвитку. Людина, як особливий вид ресурсів, не тільки наділена інтелектом, але й здатна робити вибір. Тому перехід людства до сталого розвитку приведе до гармонізації взаємодії з природою всієї світової спільноти, формування сфери розуму (ноосфери), а мірою національного та індивідуального багатства стануть духовні цінності і знання людини, яка житиме в гармонії з навколишнім середовищем [1, с. 123].

Генеральна Асамблея ООН заснувала в 1992 р. Комісію зі сталого розвитку, за підсумками роботи якої згодом були прийняті важливі рішення. На 11-й сесії ООН у м. Нью-Йорк (2003 р.) було прийнято тематичну програму заходів для забезпечення сталого розвитку на період до 2017 р.

Проте у 2012 році Україна за Індексом людського розвитку зайняла 78 місце у світі з 187 країн, про це відмічається у Звіті «Піднесення Півдня: людський прогрес у багатоманітному світі». У 2012 р. ВВП на душу населення склав 6428 дол., середня тривалість життя становить 68,8 років.

Невід'ємною частиною концепції сталого розвитку є система індикаторів, розроблена Комісією ООН зі сталого розвитку. У 1996 р. Комісією були опубліковані індикатори СР. Індикатор сталого розвитку – це кількісне представлення певної характеристики одного або більше вимірів розвитку, яке дозволяє оцінювати прогрес, підвищувати ефективність і дієвість прийняття рішень за допомогою спрощення й агре-

гування великих об'ємів інформації й надання її у вигляді такої «згортки» особам, що приймають рішення.

Індикатор сталого розвитку – це показник (найчастіше кількісний), який відображає економічний, соціальний і/або екологічний розвиток у певному регіоні, і має такі властивості як простота інтерпретації, широкий розмах, чутливість до змін, кількісна визначеність і дозволяє робити прогнози й вчасно визначати тенденції.

Індикатори СР – з одного боку, відображають соціальні, економічні і екологічні параметри у єдиному комплексі; з іншого – їх розвиток розглядається через зміну станів, кожен з яких характеризується визначеною сталістю і здатністю до змін. Комісія пропонує 134 індикатори СР, які розділені на наступні основні групи:

1. Група соціальних індикаторів: боротьба з бідністю; демографічна динаміка і стан; поліпшення освіти, поінформованості і виховання суспільства; захист і поліпшення здоров'я людей; поліпшення розвитку поселень.
2. Група економічних індикаторів: міжнародна кооперація для прискорення сталого розвитку і пов'язана з цим місцева політика; зміна характеристик споживання; фінансові ресурси і механізми; передача екологічно чистих технологій, співробітництво і створення потенціалу.
3. Група екологічних індикаторів: збереження якості водяних ресурсів і забезпеченість ними; захист морів і прибережних територій; комплексний підхід до планування і раціонального використання земельних ресурсів; раціональне управління вразливими екосистемами, боротьба з опустелюванням і посухами; сприяння веденню сталого сільського господарства і розвитку сільських районів; боротьба за збереження лісів; збереження біологічної розмаїтості; екологічно безпечне використання біотехнологій; захист атмосфери; екологічно безпечне управління твердими відходами і стічними водами; екологічно безпечне управління токсичними хімікатами; екологічно безпечне управління небезпечними відходами; екологічно безпечне управління радіоактивними відходами.
4. Група інституціональних індикаторів: облік питань екології і розвитку в плануванні і управлінні для сталого розвитку; національні механізми і міжнародне співробітництво для створення потенціалу в країнах, що розвиваються; міжнародний інституціональний порядок; міжнародні правові механізми; інформативна діяльність для прийняття рішень; посилення ролі основних груп населення.

Індикатори – рушійна сила, стан, реагування:

1. Індикатори рушійної сили є індикаторами людської активності, процесів і характеристик, що можуть позитивно чи негативно впливати на сталий розвиток. Приклади таких індикаторів – ріст населення чи ріст емісії парникових газів.
2. Індикатори стану фіксують характеристики сталого розвитку в даному районі в даний момент. Це може бути щільність населення, відсоток міського населення, встановлені запаси палива, води і т.д.
3. Індикатори реагування відносяться політичний вибір і інші реакції на зміну характеристик сталого розвитку, вказують на волю й ефективність суспільства до вирішення проблем сталого розвитку. Приклади подібних індикаторів – витрати на поліпшення здоров'я, законодавство, нормування і регулювання.

У 2009 р. групою спеціалістів Міжнародної ради з науки (ICSU) Світового центру даних «ГЕОІНФОРМАТИКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК» та Інституту прикладного системного аналізу НАН України і МОН України [2, с. 7] було запропоновано систему факторів (індексів і індикаторів) і розроблено метрику для вимірювання процесів сталого розвитку (МВСП) з метою оцінювання зазначених процесів для регіонів України (табл. 1).

**Глобальні індекси, що використовуються для обчислення Isd та G
за даними 2006 року [2, с. 7]**

Вимір сталого розвитку	Індекс	Складові
Економічний	Iec – Індекс економічного виміру	4 категорії політики, 15 індикаторів
Екологічний	Ie – Індекс екологічного виміру	3 категорії політики, 13 індикаторів
Соціально-інституціональний	Is – Індекс соціального виміру	4 категорії політики, 17 індикаторів

Проте запропоновані індикатори вимагають спеціальних перетворень, пристосування до конкретних умов, а в деяких випадках – розширення для окремих країн.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б. М., Дорогунцов С. І., Міщенко В. С., Коваль В. Я., Новоторов О. С., Паламарчук М. М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – К., РВПС України. 1999. – 716 с.
2. Сталий розвиток регіонів України / науковий керівник М. З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 197 с.

Summary. The international and national approaches to the formation and use of indicators to assess the sustainability are studied.

Key words: *concept of sustainable development indicators of sustainable development, the Human Development Index.*